

TÜRKİYE'DE VATANDAŞLIK OKURYAZARLIĞI

Yazar
Mehmet KAPUSIZOĞLU

© Copyright 2022

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-8259-94-0

Kitap Adı

Türkiye'de Vatandaşlık Okuryazarlığı

Yazar

Mehmet KAPUSIZOĞLU

ORCID iD: 0000-0003-1496-1286

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Bisac Code

EDU000000

DOI

10.37609/akya.2346

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Vatandaşlık çok yönlü bir kavram olarak, bireyin hem hukukî bağlamda devletle kurduğu yasal ilişkiyi hem de kişinin toplumla kurduğu politik, sosyolojik ve ekonomik ilişkiler içerisindeki statüsünü ve varlığını göstermektedir. Bireyin kendisini tüm yönleri ile geliştirebilmesi, yaşadığı çevreyi ve toplumu tanıyabilmesi, karşılaştığı sorunlara düşünsel ve eylemsel olarak katılabilmesi, toplumda etkin ve yararlı bir rol oynayabilmesi ve bu amaçla sorumluluk üstlenebilmesi öncelikle öznesi olduğu devlet ile arasında kurulan hak ve yükümlülükler dayalı vatandaşlığın anlaşılmasına bağlıdır. Bu nedenle vatandaşlık hem siyaset alanında hem de akademik dünyada gittikçe daha fazla önem verilen bir çalışma alanı haline gelmiştir.

Özgürlük, siyasete katılan, protesto eden ve gerekirse hükümeti seçimle düşürebilen hareketli bir topluma ihtiyaç duyar. Böyle bir toplumun oluşabilmesi bireylerin vatandaşlık okuryazarlığına sahip olabilmesi ile mümkündür. Bu çalışma, küreselleşme ve teknolojide yaşanan ilerlemeye paralel olarak bireylerin temel hak ve özgürlükleri ile yükümlülüklerine dayalı çokkültürlü bir toplum perspektifinde tanımlanan vatandaşlık anlayışının ve vatandaşlık okuryazarlığının önemini ortaya koymak ve Türkiye’de yaşayan bireylerin vatandaşlık okuryazarlığını tespit etmeye yönelik hazırlanmıştır.

Bu kitap, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne sunulan Vatandaşlık Okuryazarlığı: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması isimli doktora tezinin gözden geçirilmesi ile üretilmiştir. Bu kapsamda öncelikle konunun seçimi, kapsamın oluşturulması ve tamamlanması sürecinde hiçbir zaman desteğini esirgemeyen, zamanlı zamansız sorularına engin tecrübesi ve bilgi birikimi ile içtenlikle yanıt veren, yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Ahmet KARADAĞ’a müteşekkirim. Ayrıca çalışmanın başlangıç aşamasından tamamlanıncaya kadar geçen süre içerisinde çeşitli önerilerle ufakumun genişlemesine katkı sağlayan Prof. Dr. Gökhan TUNCEL’e, Doç. Dr. Ender AKYOL’a, Doç. Dr. Hayriye ŞENGÜN’e ve Doç. Dr. Tuğba YOLCU’ya teşekkürlerimi sunarım.

Uzun ve zorlu bir süreç boyunca kendisini ihmal etmeme rağmen her zaman desteğini hissettiğim sevgili eşim Tuba’ya ve biricik kızım Tuana’ya ne kadar teşekkür etsem azdır.

Mehmet KAPUSIZOĞLU
Bayburt, 2022

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
-------------	---

BÖLÜM 1

VATANDAŞLIK KAVRAMI VE VATANDAŞLIK KURAMLARI	5
--	---

1. Vatandaşlık Kavramı.....	5
1.1. Hukukî Bir Kavram Olarak Vatandaşlık	13
1.2. Siyasî Bir Kimlik Olarak Vatandaşlık	15
1.3. Haklar ve Görevler Temelinde Vatandaşlık.....	18
2. Vatandaşlık Kuramları.....	21
2.1.Liberal – Sözleşmecî Vatandaşlık Kuramı.....	22
2.2.Toplulukçu (Komüniteryan) Vatandaşlık Kuramı.....	25
2.3.Cumhuriyetçi Vatandaşlık Kuramı	28
2.4.Radikal Demokratik Vatandaşlık Kuramları	31
2.4.1.Müzakereci (Sorgulayıcı) Demokrasi Modeli.....	33
2.4.2.Çekişmecî (Agonistik) Demokrasi Modeli	36

BÖLÜM 2

VATANDAŞLIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	43
--------------------------------------	----

1. Batı Dünyasında Vatandaşlığın Gelişimi	43
1.1.Antik Yunan'da Vatandaşlık: Polis'in Vatandaşları.....	43
1.2.Antik Roma'da Vatandaşlık: Polis'ten Kozmopolis'e	48
1.3.Orta Çağ Dönemi: Erken Modern Vatandaşlığın Beşiği	51
1.4.Aydınlanma Dönemi: Modern Vatandaşlığın İlk Göstergeleri	58
1.5.Fransız Devrimi: Modern Vatandaşlığın Doğuşu.....	71
2. Türkiye'de Vatandaşlığın Gelişimi.....	77
2.1.Osmanlı İmparatorluğu Dönemi.....	78
2.2.Osmanlı'da Yenilik Hareketleri	86
2.3.Tanzimat Dönemi: Tebaa'dan Vatandaş'a.....	88
2.3.1.Tanzimat Fermanı	88
2.3.2.İslahat Fermanı	90
2.3.3.Tabîyet-i Osmaniye Kanunnamesi.....	91

İçindekiler

2.4.Kanun-i Esasi ve II. Meşrutiyet	93
2.5.Cumhuriyet Dönemi Vatandaşlık Anlayışı: Ulus Devletin İnşası	103
2.6.Çok Partili Dönem (1945 – 1960): Restorasyon Projesi.....	111
2.7.27 Mayıs Darbesi ve 1961 Anayasası.....	119
2.8.12 Eylül Darbesi ve 1982 Anayasası	126

BÖLÜM 3

VATANDAŞLIK OKURYAZARLIĞI.....	133
1. Okuryazarlık Kavramı.....	134
2. Yeni Bir Okuryazarlık Türü: Vatandaşlık Okuryazarlığı.....	136
3. Vatandaşlık Okuryazarlığı İçin Vatandaşlık Eğitimi	148

BÖLÜM 4

VATANDAŞLIK OKURYAZARLIĞI TÜRKİYE ALAN ARAŞTIRMASI.....	161
1. Araştırmanın Yöntemi.....	161
2. Araştırmanın Evreni, Kapsamı Ve Örneklemi.....	162
3. Katılımcıların Demografik Özellikleri	171
4. Veri Toplama Süreci	172
5. Araştırma Bulguları.....	172

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	199
--	------------

KAYNAKLAR.....	203
-----------------------	------------

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Akt.	: Aktaran
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
M	: Madde
M.Ö.	: Milattan önce
M.S.	: Milattan sonra
MBK	: Milli Birlik Komitesi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MGK	: Milli Güvenlik Konseyi
MKP	: Milli Kalkınma Partisi
MYK	: Mesleki Yeterlilik Kurumu
N	: Frekans
NUTS	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
yy	: Yüzyıl

KAYNAKLAR

- Acun, F. (2007). Osmanlı'nın torunları Cumhuriyet'in çocukları: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e de-ğişme ve süreklilik. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 39 – 64.
- Acun, İ., Demir, M. ve Göz, N. L. (2010). Öğretmen adaylarının vatandaşlık yeterlilikleri ile eleştirel düşünme becerileri arasındaki ilişki. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 107 – 123.
- Adıyeye, N. (1999). Islahat fermanı öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'nda millet sistemi ve gay-rimüslimlerin yaşantılarına dair. Güler Eren (Ed.), *Osmanlı Cilt: 4 – Toplum* içinde (s. 255-261), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Ağaoğulları, M. A. (1989). Fransız devriminde birey-devlet ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 44(3), 195-228.
- Ağaoğulları, M. A. (2010). *Ulus-devlet ya da halk egemenliği*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları
- Ağaoğulları, M. A. (2016). Jean-Jacques Rousseau. Mehmet Ali Ağaoğulları (Ed.), *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler* içinde (s.569 – 596). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ağaoğulları, M. A. ve Köker, L. (2000). *Kent Devletinden İmparatorluğa*. Ankara: İmge Yayınları.
- Ağaoğulları, M. A. ve Köker, L. (2004). *İmparatorluktan Tanrı Devletine*. Ankara: İmge Yayınları.
- Ağaoğulları, M. A. ve Köker, L. (2009). *Kral Devlet ya da Ölümlü Tanrı*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Ahmad, F. (2015). *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945 – 1980)*, (5. Baskı), İstanbul: Hil Yayınları.
- Akad, M. ve Dinçkol, B. (2002). *Genel Kamu Hukuku*, İstanbul: Der Yayınları.
- Akan, Y. (2011). Ortaöğretimde okuyan öğrencilerin demokrasi bilinci (Sakarya ili örneği). Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Akbulut, Y. (2010). *Sosyal bilimlerde SPSS uygulamaları*, İstanbul: İdeal Yayıncılık.
- Akcaoğlu, M. Ö. ve Arsal, Z. (2018). Çokkültürlü yeterlik ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: ge-çerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(1), 261-270.
- Akça, G. (2007). Osmanlı millet sisteminin dönüşümü. *Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 6(1), 57 – 65.
- Akçeşme, F. (2013). Sivil toplum ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki yeri. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 2(4), 202 – 225.
- Akdur, R. (2000). *Türkiye'de sağlık hizmetleri ve Avrupa topluluğu ülkeleri ile kıyaslanması* (Üçüncü Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Akfırat, O. N. ve Çok, F. (2013). Gençlerin siyasal ve toplumsal katılımı ölçeğinin geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 46(2), 369 – 398.
- Akgün, B. (2018). 12 Eylül döneminde Türkiye (1980 -1983). Adem Çaylak ve Seyit Ali Avcu (Ed.) *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'nin Siyasal Hayatı* içinde (s.525-552), Ankara: Savaş Yayınevi.
- Akın, A., Sariçam, H., Akın, Ü., Yıldız, B., Demir, T. ve Kaya, M. (2014). Evrensel vatandaşlık ölçeği'nin türkçe formu'nun geçerlik ve güvenilirliği. III. *Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu Bildiriler Özet Kitabı* içinde (s. 59-60), Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Akın, A., Usta, F. ve Akın, U. (2014). The validity and reliability of turkish version of the civic en-gagement scale. *Journal of Educational and Instructional Studies in the World*, 4 (2), 55-59.
- Akın, F. (2011). *Türkiye'de azınlık politikaları & 6-7 Eylül olayları*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Akın, İ. (1993). *Kamu Hukuku*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Aksoy, E. G. (2020). Avrupa kimliğinin oluşumu ve evrimi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(45), 26-39.
- Akıylmaz, B. (1998). Millî egemenlik kavramının gelişimi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(2).

- Akyılmaz, G. (2004). Osmanlı Devleti'nde yönetici sınıf – reaya ayrımı. *Ankara Üniversitesi Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(2), 1-20.
- Akyılmaz, G. (2016). *Osmanlı Diplomasi Tarihi ve Teşkilatı*. Konya: Tablet Kitabevi Yayınları.
- Akyılmaz, S. G. (2008). Osmanlı Devleti'nde yönetici sınıf açısından müsadere uygulaması. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1-2), 389-420.
- Alarcon, J. J. (2001). A question on liberal citizenship. *Notandum*, 6(8), 19-24.
- Albayrak, M. (2004). Türk siyasi tarihinde Demokrat Parti (1946-1950). Ankara: Phoenix Yayınları.
- Alberta Education (2020). The heart of the matter / character and citizenship education in Alberta schools. Erişim Adresi: <https://www.alberta.ca/media/71427747.pdf>.
- Alejandro, R. (1993). *Hermeneutics, citizenship and the public sphere*. Newyork: State University of New York Press.
- Alkan, A. T. (1993). *İstiklâl Mahkemeleri*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık.
- Altun, A. (2005). *Gelişen Teknolojiler ve Yeni Okuryazarlıklar*. Ankara: Anı Yayınları.
- Altun, F. (2017). *Modernleşme Kuramı: Eleştirel Bir Giriş*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Altuntaş H. ve Şahin. M. (2011). *Kur'an-ı Kerim Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Amerikan Yüksek Mahkemesi (1958). *Trop vs Dulles Davası*. 359 US 86, 101-02.
- Anderson, R. (2008). The political literacy approach to teaching politics in seose courses. *Ethos*, 16(4), 221-238.
- Arat, Y. (1998). Türkiye'de toplumsal cinsiyet ve vatandaşlık. Artun Ünsal (Ed.) 75. *Yılda tebaadan yurttaş'a doğru* içinde (s. 67-76). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Aristoteles (2017). *Politika*. Furkan Akderin (Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Armağan, S. (1978). Memleketimizde ilk parlamento seçimleri. *Kanun-u Esasi'nin 100. yılına armağan* içinde (s. 149 – 167). Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Arnhart, L. (2017). *Platon'dan Rawls'a siyasi düşünce tarihi*, Ahmet Kemal Bayram (Çev.). Ankara: Adres Yayınları.
- Arslan, H., Dil, K., Çetin, E. ve Yazıcı, S. (2017). Aktif yurttaşlık öz-yeterlik ölçeği: bir geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *International Journal of Human Sciences*, 14(3), 2797-2809.
- Arslan, Z. (2005a). *Anayasa Teorisi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Arslan, Z. (2005b). İki anayasa iki tarz-ı demokrasi: Avrupa anayasası ve Türk anayasası üzerine notlar. *Anayasa Yargısı*, 21(1), 1 – 6.
- Artvinli, F. (2007). *Osman Bölükbaşı*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Aslan, C. (2004). *Birey – toplum – devlet (etnisite)*. Adana: Karahan Yayınları.
- Aslan, H. M. (2019). Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin politik okuryazarlık becerilerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Kars.
- Aslan, S. (2015a). *Tek parti döneminde siyaset*. Ahmet Karadağ (Ed.) *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de siyasal hayat* içinde (s.57-124). İstanbul: Bilsam Yayınları.
- Aslan, S. (2015b). Çok partili hayata geçiş sürecinin dinamikleri: 1945 – 1950. Ahmet Karadağ (Ed.) *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de siyasal hayat* içinde (s.125-168). İstanbul: Bilsam Yayınları.
- Aslan, S. ve Alkış, M. (2015). Osmanlı'dan Cumhuriyete geçişte Türkiye'nin modernleşme süreci: laikleşme ve ulusal kimlik inşası. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 6(1), 18-33.
- Atayul, F. A. (2007). Türkiye'de demokrat parti döneminde genel seçimler (1950-1954-1957). Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi: İstanbul.
- Auider, S. (2006). *Cumhuriyet kuramları*. İsmail Yerguz (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ayaz, M. F. (2016). Çokkültürlülük algı ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(57), 463-471.
- Aybay, R. (1982). *Yurttaşlık (vatandaşlık hukuku) ders kitabı ve temel yasa metinleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.

Kaynaklar

- Aybay, R. (1998). Tebaa-i Osmani'den T.C. yurttaşına geçişin neresindeyiz. Artun Ünsal (Ed.) *75. Yılda Tebaa'dan Yurttaş'a Doğru* içinde (s. 37-42), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Aybay, R. ve Özbek, N. (2015). *Vatandaşlık hukuku* (4. Bası). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, M. A. (2001). Türkiye'nin hukukî modernleşmesi. *Modernleşme, İslam Dünyası ve Türkiye* içinde (s. 337-349). İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Aydın, S. ve Taşkın, Y. (2017). *1960'tan günümüze Türkiye tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aykutalp, A. (2017). Yurttaşlığın değişen yüzü: ulus – devletten küreselleşme yurttaşlığın dönüşümü. *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 420 – 443.
- Ayre, C. ve Scally, A. J. (2014). Critical values for lawshe's content validity ratio: revisiting the original methods of calculation. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 47(1), 79 – 86.
- Aziz, A. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri ve teknikleri* (10. Basım). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Babin, B. ve W. G. Zikmund (2016). *Exploring marketing research* (Eleventh Edition). USA: Cengage Learning.
- Bakioğlu, A. ve Kurt, T. (2009). Öğretmenlerin demokrasi vatandaşlık ve vatanseverlik algılarının nitel olarak incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29, 19-39.
- Barber, B. (2003). *Strong democracy participatory politics for a new age*. California: University of California Press.
- Barry, N. P. (2004). *Modern siyaset teorisi*. Mustafa Erdoğan ve Yusuf Şahin (Çev.). Ankara: Liberte Yayınları.
- Başar, C. K. (2017). Osmanlı millet sisteminden ulusa geçiş. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 23(1), 195-231.
- Başbay, A. ve Kağnıcı, D. Y. (2011). Çokkültürlü yeterlik algıları ölçeği: bir ölçek geliştirme çalışması. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 36(161), 199-212.
- Başdemir, H. Y. (2017). *Aristoteles: siyaset biliminin doğuşu*. Hamit Emrah Beriş ve Fatih Duman (Ed.), *Siyasal düşünceler tarihi* içinde (s. 131-178). Ankara: Orion Kitabevi.
- Bauböck, R. (2017). Political membership and democratic boundaries. in Ayalet Shachar, Rainer Bauböck, Irene Bloemraad and Maarten Vink (Ed.) *The Oxford handbook of citizenship* (pp. 60-82), UK: Oxford University Press.
- Bauman, Z. (2012). *Küreselleşme – toplumsal sonuçları* (4. Basım). Abdullah Yılmaz (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bayhan, V. (2006). Postmodern kamusal alan. Ahmet Karadağ (Ed.) *Kamusal Alan ve Türkiye* içinde (s.75-91), Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Baykul, Y. (2015). *Eğitimde ve psikolojide ölçme: klasik test teorisi ve uygulaması*. Ankara: Pegem Akademi.
- Bayram, A. K. (2017). Jean – Jacques Rousseau: aydınlanma karşıtlığı, eşitlik ve özgürlük. Hamit Emrah Beriş ve Fatih Duman (Ed.) *Siyasal düşünceler tarihi* içinde (s. 579 – 607). Ankara: Orion Kitabevi.
- Bektaş Öztaşkın, Ö. (2007). Osmanlı reayası ile Avrupa serfinin karşılaştırılması. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16, 248-264.
- Benhabib, S. (1999). Toward a deliberative model of democratic legitimacy. In S. Benhabib (Ed.), *Democracy and difference: contesting the boundaries of the political*. (pp.67-94), Princeton: Princeton University Press.
- Benhabib, S. (2006a). *Ötekilerin hakları*. Berna Akkıyal (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Benhabib, S. (2006b). *Modernizm, evrensellik ve birey*. Mehmet Küçük (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Beriş, H. E. (2019). Modern devlet kuramının doğuşunda Niccolò Machiavelli'nin rolü ve etkisi. *Amme İdaresi Dergisi*, 52(4), 1-23.
- Beriş, H. E. (2020). Modern devletin hukuk döngüsü: egemenlik, parlamento ve yasa. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 16(58), 37 – 53,
- Berkes, N. (2017). *Türkiye'de çağdaşlaşma*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Beşirli, H. (2005). Politik sosyalizasyon araştırmaları ve politik sosyalizasyon sürecinin bir unuru olarak kışla. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 31, 251-261.
- Bilgin, N. (1995). *Evrenselcilik farklılık temelinde kolektif kimlik*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bilgin, N. (1997). *Cumhuriyet, demokrasi ve kimlik*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bilgin, N. (2008). Yönlendirici bir fikir olarak Cumhuriyet. *Doğu Batı Dergisi*, 47, 105-119.
- Boineau, J. (1998). Fransada devrim döneminde yurttaşlar ve yurttaşlık. Turgay Ilgaz (Haz.) *Dersimiz: Yurttaşlık içinde* (s. 102-117). İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Bookchin, M. (1999). *Kentsiz kentleşme: yurttaşlığın yükselişi ve çöküşü*. Burak Özyalçın (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bora, T. (2003). *Türk sağının üç hali: milliyetçilik, muhafazakârlık, İslamcılık*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Borhaug, K. (2008). Educating voters: political education in Norwegian upper-secondary schools. *Journal of Curriculum Studies*, 40(5), 579 – 600.
- Bostancı, M. (2015). Milli mücadelede Erzurum kongresi ve kararları. *Nevşehir Hacı Beştaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 184-203.
- Bozkurt, G. (1987). İslam hukukunda zimmilerin hukukî statüleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(1), 115 – 155.
- Bozkurt, G. (1996). *Alman – İngiliz belgelerinin ve siyasi gelişmelerin ışığı altında gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarının hukukî durumu (1839 – 1914)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Brasof, M. ve Spector, A. (2016). Teach students about civics through schoolwide governance. *Phi Delta Kappan*, 97(7), 63-68.
- Brubaker, W. R. (1989). The French Revolution and the invention of citizenship. *French Politics and Society*, 7(3), 30-49.
- Brubaker, W. R. (2009). *Fransa ve Almanya'da vatandaşlık ve ulus ruhu*, Vahide Pekel (Çev.). Ankara: Dost Kitabevi.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Can, A. (2019). Toplulukçu vatandaşlık teorisinin grup farklılıklarına yönelik tutumu. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul
- Can, O. (2011). Türk anayasal düzeninde iktidar haritası, felaketler ve dersler. *Uluslararası Anayasa Kongresi*. 22 – 23 Ekim 2011, Ankara.
- Casimir, M. E., Cassidy, W. M. ve Castell, S. (1986). Legal literacy: toward a working definition. *Report Submitted to the Canadian Law Information Council*. Ottawa: Canadian Law Information Council.
- Castells, M. (2006). *Enformasyon çağı: ekonomi, toplum ve kültür – ikinci cilt: kimliğin gücü*. Ebru Kılıç (Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Caymaz, B. (2007). *Türkiye'de vatandaşlık resmi ideoloji ve yansımaları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Caymaz, B. (2008). Citizenship education in Turkey. in A.M. Nohl, A. Akkoyunlu ve S. Wigley (Ed.) *Education in Turkey* (pp. 195-226). Münster: Waxmann.
- Chelmis, S. (2001). Citizenship education and the moral person: towards the educational congruence between cognitive and affective, clinical and neurophysiological dimension of morality. in A. Ross (Ed.) *Learning for democratic Europe* (pp. 371 – 378). London: CiCe Publication.

Kaynaklar

- Cin, H. ve Akyılmaz, S. G. (1995). *Tarihte toplum ve yönetim tarzı olarak feodalite ve Osmanlı düzeni*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Closa, C. (1995). Citizenship of the union and national of member states. *Common Market Law Review*, 32, 487-512.
- Cogan, J. J. ve Derricott, R. (2012). *Citizenship education for the 21st century an international perspective on education*. New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Cohen, J. L. (1999). Changing paradigms of citizenship and the exclusiveness of the demos. *International Sociology*, 14(3), 245-268.
- Comrey, A. L. ve Lee, H. B. (2013). *A first course in factor analysis*. New York: Taylor & Francis Group Psychology Press.
- Coşkun, S. (2017). Jean-Jacques Rousseau. Ahu Tunçel ve Kurtul Gülenç (Ed.) *Siyaset felsefesi tarihi Platon'dan Zizek'e* içinde (s. 282 – 295), Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Coşkun, V. (2008). Cumhuriyet anayasalarında vatandaşlık. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12 – 13 (16 – 17 – 18 – 19), 1 – 21.
- Coşkun, V. (2009). *Ulus-devletin dönüşümü ve meşruluk sorunu*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Coulson, A. J. (1999). *Market education: the unknown history*. New Brunswick.
- Council of Europe (1997). *European convention on nationality*. (European Treaty Series- No. 166).
- Council of Europe (2010). *Charter on education for democratic citizenship and human rights education recommendation CM/Rec (2010) and explanatory memorandum*.
- Çaha, Ö. (1994). Osmanlı'da sivil toplum. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 49(3), 79-99.
- Çaha, Ö. (2012). *Aşkın devletten sivil topluma*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Çaha, Ö. (2018). 1938 – 1960 yılları arası dönemde Türkiye'de sivil toplum. Adem Çaylak ve Seyit Ali Avcu (Ed.) *Osmanlı'dan günümüze Türkiye'nin siyasal hayatı* (2. Baskı) içinde (s.387-398), Ankara: Savaş Yayınevi.
- Çam, F. Bağdatlı (2016). Eğitim sisteminin ortaya çıkışı ve antik yunan eğitim anlayışının temelleri. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 629-643.
- Çelgin, G. (2000). *Örneklerle Hellenistik çağ şiiri*. İstanbul: Arkeoloji Sanat Yayınları.
- Çelik, F. (2017). Romada siyasal düşünce, Hamit Emrah Beriş ve Fatih Duman (Ed.) *Siyasal düşünceler tarihi* içinde (s. 181-218). Ankara: Orion Kitabevi.
- Çelik, H. ve Öztürk, C. (2019). Vatandaşlık eğitiminde program yaklaşımları. Cemil Öztürk, Zafer İbrahimoğlu ve Gülten Yıldırım (Ed.) *Kuramsal temeller ve güncel tartışmalar ışığında 21. yüzyılda vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi* içinde (s. 193-217). Ankara: Pegem Akademi.
- Çelik, Ş. (2012). Osmanlı Devleti'nde reaya (köylü-çiftçi) – yörük (göçebe) ayrımı ve İcel sancağı örneği. *History Studies*, 4(4), 91-108.
- Çemrek, M. ve Uluer, A. G. (2018). Demokrat parti dönemi Türkiye'de iç politika. Adem Çaylak ve Seyit Ali Avcu (Ed.) *Osmanlı'dan günümüze Türkiye'nin siyasal hayatı* (2. Baskı) içinde (s.401-436). Ankara: Savaş Yayınevi.
- Çevik-Kansu, C. ve Öksüz, Y. (2014). Developing an active citizenship scale for the fourth grade primary school students. *Anthropologist*, 18(3), 969 – 980.
- Çiçek, S. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının iyi vatandaşlık algılarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Çoban İnce, İ. ve Altun Aslan, E. (2017). Vatandaşlık algısının dönüşümü: Türkiye üzerine bir değerlendirme. *International Journal of Academic Value Studies (Javstudies)*, 3(12) 339-353.
- Da Silva, V. M. ve Vaz, F. (2013). Civic literacy projects in libraries: acting in the present thinking in the future. Erişim Adresi: <http://library.ifla.org/264/1/099-silva-en.pdf>.

- Dağ, N. ve Koçer, M. (2019). Türkiye'de politik okuryazarlık. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 2150-2175.
- Davidson, T. (2008). *Greklerde eğitim düşüncesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Davison, R. H. (2005). *Osmanlı İmparatorluğu'nda reform (1856-1876)*. Osman Akınhay (Çev.). İstanbul: Agora Yayıncılık.
- Delanty, G. (1997). Models of citizenship: defining European identity and citizenship. *Citizenship Studies*, 1(3), 285 – 303. doi:10.1080/13621029708420660.
- Delanty, G. (2000). *Citizenship in a global age: society, culture, politics*. Buckingham: Open University Press.
- Delanty, G. (2002). Communitarianism and citizenship. in Engin F. Isin and Bryan S. Turner (Ed.) *Handbook of citizenship studies* (pp.13-53). London: Sage Publications Ltd.
- Delanty, G. (2009). *The cosmopolitan imagination: the renewal of critical social theory*. New York: Cambridge University Press.
- Demir, Ş. (2010). *Türk Siyasi Tarihinde Adnan Menderes*. İstanbul: Paraf Yayınları.
- Demir, Ş. (2011). *Düello / Menderes ve İnönü Demokrat parti'den 27 Mayıs Darbesi'ne olaylar*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Demirci, F. (2017). Thomas Hobbes: güvenliği garanti etmek için egemenlik. Hamit Emrah Beriş ve Fatih Duman (Ed.) *Siyasal düşünceler tarihi* içinde (s. 401-462). Ankara: Orion Kitabevi.
- Demirel, A. (2013). *Tek partinin iktidarı Türkiye'de seçimler ve siyaset (1923-1946)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Denver, D. ve Hands, G. (1990). Does study politics make a difference? The political knowledge, attitudes, and perceptions of school students. *British Journal of Political Science*, 20(2), 263-279. doi:/10.1017/S0007123400005809.
- DeVellis, R. F. (2017). *Scale development: theory and applications* (Fourth Edition). London: Sage Publications.
- Diamond, L. ve Plattner, M. F. (1994). *Kapitalizm, sosyalizm ve demokrasi: yeni değerlendirmeler*. Ergun Özbudun ve Levent Köker (Çev.). Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- Dobb, M. (1992). *Kapitalizmin gelişimi üzerine incelemeler*. F. Akar (Çev.). İstanbul: Belge Yayınları.
- Doğan, V. (2005). *Türk vatandaşlık hukuku* (5. Bası). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Doğanay, A., Çuhadar, A. ve Sarı, M. (2007). Öğretmen adaylarının siyasal katılımçılık düzeylerine çeşitli etmenlerin etkisinin demokratik vatandaşlık eğitimi bağlamında incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 50(50), 213-246.
- Doolittle, A. ve Faul, A.C. (2013). Civic engagement scale: a validation study. *SAGE Open Journals*, 3(3), 1-7. doi:10.1177/2158244013495542.
- Doron, I. ve Hoffman, A. (2005). Time for law: legal literacy and gerontological education. *Educational Gerontology*, 31(8), 627 – 642, doi:10.1080/03601270591003373.
- Dreisbach, C. (2016). *Constitutional literacy: a twenty-first century imperative*. New York: Palgrave Macmillan.
- Ducat, J. (2006). *Spartan education youth and society in the classical period*. Emma Stafford, P., J. Shaw and Anton Powell (Trans.). UK: The Classical Press of Wales.
- Dunn, S. (2002). Introduction: Rousseau's political triptych. in Susan Dunn (Ed.) *The social contract and the first and second discourses, J. J. Rousseau* (pp. 1 – 35). New Haven: Yale University Press.
- Durgun, Ş. (2010). Cumhuriyetçi ve liberal anlayış çerçevesinde Türkiye'de vatandaşlık sorunsalı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 65 – 92.
- Dursun, D. (2005). Türk demokrasisinde kurumsallaşma sorunu ve krizleri çözme yöntemi olarak askerî darbeler. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 1(3), 175-196.
- Dursun, D. (2016). *Siyaset bilimi* (8. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Kaynaklar

- Durualp, E. ve Doğan, İ. (2017). Vatandaşlık algısı ölçeği'nin faktör yapısının incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 62, 65-83. doi:10.9761/JASSS7174.
- Duruhan, K. ve Ersöz, Y. (2013). Ortaokulda demokrasi algıları ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Tarih Okulu Dergisi*, 16, 657-672.
- Duverger, M. (1982). *Siyaset sosyolojisi*. Ş. Tekeli (Çev.). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Dürüşken, Ç. (1990). Quintilianus'ta çocuk ve yetişkin eğitimi ve günümüzle bağlantıları. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul
- Ekinci, E. B. (2011). *Hukuk serüveni*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları.
- Erbil, D. G. ve Kocabaş, A. (2017). İlkokul 3. sınıf öğrencileri için bir ölçek geliştirme çalışması: demokratik tutum ölçeği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(1), 221 – 232.
- Erdem, B. K. (2011). Radikal demokrasi kuramı bağlamında yeni medyanın geleceği: Wikileaks örneği. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 40, 5-24.
- Erdem, B.B. (2016). *Türk vatandaşlık hukuku* (5. Bası). İstanbul: Beta Yayınları.
- Erdoğan, M. (2003). *Türkiye'de anayasalar ve siyaset* (4. Baskı). Ankara: Liberte Yayınları.
- Erdoğan, M. (2004). *Anayasa hukukuna giriş* (2. Baskı). Ankara: Adres Yayınları.
- Erdoğan, M. (2006). *Aydınlanma modernlik ve liberalizm*. Ankara: Orion Yayınları.
- Erdoğan, M. (2007). *Anayasa hukuku* (Genişletilmiş 4. Baskı), Ankara: Orion Yayınevi.
- Ergüç, V. (2016). Cumhuriyetçilik düşüncesinde özgün bir yaklaşım: Philip Pettit ve tahakküm-süzlük olarak özgürlük. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 37-63.
- Erincik, S. (2011). Michael Sandel'in yükümsüz ben eleştirileri ve deontolojik liberal adaletin sınırları. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(19), 171-191.
- Erkul, İ. Ç. (2015). İngiliz Parlamentosu'nun mutlak monarşiye karşı güç kazanma sürecinin analizi. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 34(2), 131-151.
- Erkuş, A. (2014). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Eroğlu, H. (2003). Osmanlı'da iktidarın değişim süreci ve meşruiyet sorunu. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 43(2), 19-39.
- Eroğul, C. (2003). *Demokrat parti tarihi ve ideolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Erözden, O. (1997). *Ulus devlet*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Erözden, O. (2011). 1924, 1961 ve 1982 anayasalarında vatandaşlık tanımı üzerine. *Cogito-Sivil İtaatsizlik*, 67, 238-247.
- Eryılmaz, B. (1992). *Osmanlı Devleti'nde millet sistemi*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık.
- Eryılmaz, B. (1996). *Osmanlı Devleti'nde gayrimüslim tebaanın yönetimi*. İstanbul: Risale Yayıncılık.
- Eryılmaz, B. (2017). *Tanzimat ve yönetimde modernleşme* (Genişletilmiş 4. Baskı). İstanbul: İşaret Yayınları.
- Etzioni, A. (2011). Nationalism: the communitarian block. *The Brown Journal of World Affairs*, 13(1), 229 – 247.
- Eurydice, (2017). European Commission / EACEA / Eurydice 2017. *Citizenship Education at School in Europe –2017 Eurydice Report*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Evcı, N. ve Aylar, F. (2017). Ölçek geliştirme çalışmalarında doğrulayıcı faktör analizinin kullanımı. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(10), 389-412. doi:10.16990/SOBIDER.3386.
- Eyigün, C. (2019). Kant'ın ve Foucault'nun gözünden aydınlanmaya bakmak. *Etkileşim Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 3, 142-155.
- Faiz, M. (2018). Yurttaşlık okuryazarlığı. Emine Karasu (Ed.) *İlkokulda Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s.181-209). Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.
- Fiğlalı Taşkın, A. (2008). Modern Türkiye'de haklar ve ödevler açısından yurttaşlık algılaması ölçeği geliştirilmesi. Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. New York: Sage Publications.

- Findley, C. V. (2017). *Modern Türkiye tarihi – İslam, milliyetçilik ve modernlik 1789-2007* (6. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Finley, M. I. (1985). *L'invention de la politique*, Paris: Champs Historie.
- Fişek, H. (1961). *Anayasa ve vatandaşlık*, Ankara: Ajans Türk Matbaası.
- Fontana, B. (2013). *Hegemonya ve iktidar: Gramsci ve Machiavelli arasındaki ilişki üzerine*. O. Gayretli (Çev.). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Fornell, C. ve Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39 – 50. <https://doi.org/10.2307/3151312>.
- Fuentes, M. ve Frank, G. A. (1990). Toplumsal hareketler üzerine on tez. Ahmet Güra ve Tanıl Bora (Çev.). *Birikim Dergisi*, 16, 29-41.
- Gardner, M. K. (2011). Mixed-methods research. in Jack R. Fraenkel, Norman E. Wallen ve Helen H. Hyun (Ed.) *How to Design and Evaluate Research in Education* (Eighth Edition), (pp. 556-586). USA: McGraw-Hill Companies Inc.
- Gellner, E. (2008). *Uluslar ve ulusçuluk*. 2.Baskı. Büşra Ersanlı ve G. Göksu Özdoğan (Çev.). İstanbul: Hil Yayınları.
- George, D. ve Mallery, M. (2010). *SPSS for windows step by step: a simple guide and reference*. (10th ed.). Boston: Pearson.
- Giddens, A. ve Sutton, P. W. (2014). *Sosyolojide temel kavramlar*, Ali Esgin (Çev.). Ankara: Phoenix Yayınları.
- Gollob, R., Krapf, P., Ólafsdóttir, Ó ve Weidinger, W. (2010). *Educating for democracy: background materials on democratic citizenship and human rights education for teachers*, Strasbourg: Council of Europe Pub.
- Goodman, J. (1989). Education for critical democracy. *Journal of Education*, 17(2), 88–116. doi:10.1177/002205748917100207.
- Göger, E. (1979). *Türk tabiiyet hukuku*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No:436, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Gök, A. A. (2001). Osmanlı İmparatorluğu'nda gayrimüslimler: millet sistemi, tarihi gelişimi ve milletlerarası antlaşmalar. *Türkiye ve Siyaset*, 3, 101-108.
- Gökbayır, S. (2012). Gizli bir cemiyetten iktidara: Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1908 seçimleri siyasi programı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 61 – 96.
- Gökberk, M. (2019). *Felsefe tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Göktoğa, O. (2012). *Postmodernite ve siyasal kimlikler*, İstanbul: Bilsam Yayınları.
- Göktoğa, O. (2015). Osmanlı geçmişi: Osmanlı'da toplumsal, siyasal yapı ve son dönem düşünce akımları. Ahmet Karadağ (Ed.) *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de siyasal hayat* (2. Baskı) içinde (s.11-55). İstanbul: Bilsam Yayınları.
- Gömlüksiz, M. N. ve Kılınç, H. H. (2013). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi kazanımları ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8 (12), 555 – 568. doi:10.7827/TurkishStudies.5842.
- Göze, A. (2013). *Siyasal düşünceler tarihi* (14. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Gözler, K. (1999). Hukuk açısından monarşi ve cumhuriyet kavramlarının tanımı sorunu. *AÜS-BF Dergisi*, 54(1), 52-62.
- Gözler, K. (2001). Devletin bir unsuru olarak millet kavramı. *Türkiye Günlüğü Dergisi*, 64, 108-123.
- Göztepe, E. (2003). Yurttaşlığın kamusal ve ulus üstü boyutu: Avrupa yurttaşlığı ve göçmen forumu örnekleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52(4), 229-248.
- Grant, M. (2009). *The UK Parliament*. Edinburg: Edinburg University Press.

Kaynaklar

- Gray, J. (2004). *Post-Liberalizm*. Müfit Günay (Çev.). Ankara: Dost Yayınları.
- Guibernau, M. (1997). *20. yüzyılda ulusal devlet ve milliyetçilikler*. Neşe Nur Domaniç (Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Gutmann, A. (1996), *Çokkültürcülük: tanınma politikası*. Charles Taylor (Haz.), Filiz Aydoğan (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gutmann, A. ve Thompson, D. (2004). *Why deliberative democracy*. Princeton: Princeton University Press.
- Güler, N. (2017). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (11. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Güllüpnar, F. (2012). Eşitsizlik ve toplumsal tabakalaşma açısından vatandaşlık üzerine sosyolojik bir analiz. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67(1), 81-109.
- Gülsoy, U. (2002). Osmanlı gayrimüslimlerinin askerlikten muafiyet vergisi: Bedel-i Askeri (1855 – 1909). *Tarih Dergisi*, 37, 93 – 118.
- Gündüz, M. ve Gündüz, F. (2007). *Yurttaşlık Bilinci*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güneş, F. (1997). *Okuma-yazma öğretimi ve beyin teknolojisi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Güneş, M. (2017). Osmanlı Devleti'nin gayrimüslim tebaaya yaklaşımında dönemsel değişimler. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 3(3), 12-26.
- Gürses, F. (2011). *Kul, tebaa, yurttaş: Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze ders kitaplarında yurttaşlık*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Güven, S., Tertemiz, N. ve Bulut, P. (2009). Vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimine yönelik öğretmen görüşleri. *I. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Haakonssen, K. (2007). Republicanism. in Robert E. Goodin, Philip Pettit and Thomas Pogge (Ed.) *A Companion to Contemporary Political Philosophy-I* (2nd Edition), (pp 729-735). Cambridge: Blackwell Publishing.
- Habermas, J. (1996a). Three normative democracy. in S. Benhabib (Ed.) *Democracy and difference: contesting the boundaries of the political*, (pp.21-31), Princeton: Princeton University Press.
- Habermas, J. (1996b). Demokratik anayasal devlette tanınma savaşımı. Charles Taylor (Haz.). Filiz Aydoğan (Çev.). *Çokkültürcülük: Tanınma Politikası* içinde (s.113-145). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Habermas, J. (2002). *Küreselleşme ve milli devletlerin akıbeti*. M. Beyaztaş (Çev.). İstanbul: Bakış Yayınları.
- Habermas, J. (2003). *Kamusallığın yapısal dönüşümü*. Tanıl Bora ve Mithat Sencer (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Habermas, J. (2012). *'Öteki' olmak 'öteki'yle yaşamak*. İlknur Aka (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hablemitoğlu, Ş. ve Özmete, E. (2012). Etkili vatandaşlık eğitimi için bir öneri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 39-54.
- Hague, R. ve Harrop, M. (2004). *Comparative government and politics an introduction* (6th Edition). London: Palgrave Macmillan.
- Hair, J. F., Anderson, R. E., Tatham, R. L. ve Black, W. C. (1998). *Multivariate data analysis* (5th Edition). New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Hart, S. (2006). Breaking literacy boundaries through critical service-learning: education for the silenced and marginalized. *Mentoring & Tutoring*, 14, 17–32.
- Heater, D. (1999). *What is citizenship*. USA: Polity Press.
- Heater, D. (2002). The history of citizenship education: a comparative outline. *Parliamentary Affairs*, 55(3), 457-474.
- Heater, D. (2004). *Citizenship* (Third Edition). Manchester: Manchester University Press.
- Heater, D. (2007). *Yurttaşlığın kısa tarihi*. M. D. Üst (Çev.). Ankara: İmge Yayınevi.

- Held, D. (2008). *Models of democracy* (Third Edition). Oxford: Polity Press.
- Heper, M. (2015). *Türkiye'de devlet geleneği*. Ankara: DoğuBatı Yayınları.
- Herakleitos (2012). *Kırık taşlar* (2. Baskı), Erdal Alova (Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Heywood, A. (2012). *Siyasetin temel kavramları*. H. Özler (Çev.). Ankara: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2014). *Siyasi ideolojiler* (8. Baskı). Ankara: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2017). *Siyaset teorisine giriş*. Hızır Murat Köse (Çev.). İstanbul: Küre Yayınları.
- Hobbes, T. (2014). *Elementa philosophica de cive: yurttaşlık felsefesinin temelleri*, (İkinci Baskı). Cihan Deniz Zarakolu (Çev.). İstanbul: Belge Yayınları.
- Hobbes, T. (2017). *Leviathan* (15. Baskı). Semih Lim (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hobsbawm, E. J. (2003). *Devrimler çağı: Avrupa 1789 – 1848*. Bahadır Sina Şener (Çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Hobsbawm, E. J. (2017). *1780'den günümüze milletler ve milliyetçilik: program, mit, gerçeklik* (6. Baskı). Osman Akınhay (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hollander, M., Wolfe, D. A. ve Chicken, E. (2014). *Nonparametric statistical methods*, (Third Edition). New Jersey: Wiley & Sons Inc.
- Hoskins, B., Jesinghaus J., Mascherini, M., Munda, G., Nardo, M., Saisana, M., Nijlen, D. V., Vidoni, D., Villalba, E. (2006). Measuring active citizenship in Europe. *European Commission Directorate – General Joint Research Centre Institute for the Protection and Security of the Citizen*, Erişim Adresi: https://ec.europa.eu/jrc/sites/jrcsh/files/jrc-coin-measuring-active-citizenship-2006_en.pdf.
- Hoskins, B., Saisana, M. ve Villalba, C. M. H. (2015). Civic competence of youth in Europe: measuring cross national validation through creation of a composite indicator. *Social Indicator Research*, 123, 431-457.
- Höfert, A. (2011). Geç ortaçağda devletler, kentler ve yurttaşlar. Quentin Skinner ve Bo Strath (Ed.) *Devletler ve Yurttaşlar: Tarih, Kuram ve Muhtemel Gelecek* içinde (s.73-88). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Huberman, L. (2019). *Feodal toplumdun yirminci yüzyıla*. Murat Belge (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hullung, M. (1984). *Citizen Machiavelli*. Princeton: Princeton University Press.
- Hünler, S. Z. (1997). *Rawls ve MacIntyre, iki adalet arasında, liberal ve komüniteryan düşüncelerin çatışma alanı*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Imber, C. (2006). *Osmanlı İmparatorluğu 1300–1650: iktidarın yapısı*. Şiar Yalçın (Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Isın, E. F. ve Turner, B. S. (2002). *Handbook of citizenship studies*. London: Sage Publications Ltd.
- Isın, E. F. ve Wood, P. K. (1999). *Citizenship and identity*. London: Sage Publications Ltd.
- Işık, N. E. (2009). Ortak bağın tesisi için eleştirel cumhuriyet, *Doğu Batı Dergisi*, 47, 83-103.
- İbn Ebubekir, A. (1431). *Câmiu'l-ehâdis*. 19, Mısır
- İçen, M., Öztürk, C. ve Yılmaz, A. (2017). Vatandaşlık duygusu ölçęęi güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Uluslararası Alan Eğitimi Dergisi*, 3(2), 26-36. doi:10.32570/ijofe.370382.
- İçli, G. (2015). Yeni toplumsal hareket teorileri üzerine bir değerlendirme. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(14), 415-432.
- İmamoğlu, M. İ. (2013). Liberal komüniteryanizmde insan, toplum ve devlet. *Divan Disiplinerarası Çalışmalar Dergisi*, 18(34), 97–180. Erişim Adresi: <https://www.divandergisi.com/pdf/385.pdf>.
- İnalçık, H. (2016). *Osmanlı tarihinde İslamiyet ve devlet*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnan, S. (2006). *Muhalefet yıllarında Adnan Menderes*. Ankara: Liberte Yayınları.
- İnce, B. (2012). *Citizenship and identity in Turkey: from Atatürk's republic to the present day*. New York: I.B.Tauris & Co Ltd.

Kaynaklar

- İnsel, A. (1995). *Türkiye'de toplumun bunalımı*, Ankara: Birikim Yayınları.
- İrem, N. (2004). Jakobenzizm – Cumhuriyetçilik açmazında Kemalist radikalizm. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 5(2), 1-25.
- İşçi, M. (2012). *Siyasi düşünceler tarihi* (Gözden Geçirilmiş 3. Bası). İstanbul: Der Yayınları.
- Janoski, T. ve Gran, B. (2002). Political citizenship: foundations of rights. in Engin F. Isin and Bryan S. Turner (Ed.) *Handbook of citizenship studies* (pp.13-53). London: Sage Publications Ltd.
- Janowitz, M. (1980). Observation on the sociology of citizenship: obligations and rights. *Social Forces*, 59(1), 1 – 24.
- Jaume, L. (2011). Fransız Devrimi'nde yurttaş ve devlet. Quentin Skinner and Bo Strath (Ed.) *Devletler ve yurttaşlar: tarih, kuram ve muhtemel gelecek* içinde (s.157 – 172). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Johnson, C. (1984). Who is Aristotle's citizen?. *Phronesis*, 29(1), 73-90.
- Jones, E. ve Gaventa, J. (2012). *Concept of citizenship: a review*. Brighton: Institute of Development Studies.
- Kaboğlu, İ.Ö. (1989). *Kollektif özgürlükler*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Kadioğlu, A. (1999). *Cumhuriyet idaresi – demokrasi muhakemesi: Türkiye'de demokratik açılım arayışları*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kadioğlu, A. (2001). Sunuş. Ahmet Yıldız (Haz.) *Ne mutlu Türküm diyebilene Türk ulusal kimliğinin etno-seküler sınırları (1919-1938)* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kadioğlu, A. (2008). Vatandaşlık ve siyasal katılım. Serap Yazıcı, Kemal Gözler, Fuat Keyman ve Ece Göztepe (Ed.) *Prof. Dr. Fuat Keyman'a armağan* içinde (s. 225-246). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Kadioğlu, A. (2012a), Vatandaşlık: kavramın farklı anlamları. Ayşe Kadioğlu (Ed.) *Vatandaşlığın dönüşümü: üyelikten haklara* içinde (s. 21-30). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kadioğlu, A. (2012b). Türkiye'de vatandaşlığın anatomisi. Ayşe Kadioğlu (Ed.) *Vatandaşlığın dönüşümü: üyelikten haklara* içinde (s. 167-184). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kahraman, H. B. (2000). STK'lar ve merkezi – yerel yönetimler. Z. A. Kızılyaprak (Ed.) *Sivil toplum kuruluşları ve yasalar- etik- deprem* içinde (s. 331-332). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Kahraman, H. B. (2002). *Postmodernite ile modernite arasında Türkiye (1982 sonrası zihinsel, toplumsal, siyasal dönüşüm)*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Kahraman, H. B. (2012). *Türk siyaseti'nin yapısal analizi – II*, Agora Kitaplığı: İstanbul.
- Kalaycı, N. (2017). Aristoteles. Ahu Tunçel ve Kurtul Gülenç (Ed.) *Siyaset felsefesi tarihi Platon'dan Zizek'e* içinde (s. 47-61). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Kalaycı, Ş. (2006). *Faktör analizi: SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kansu, A. (2009). Türkiye'de korporatist düşünce ve korporatizm uygulamaları. A. İnsel (Der.) *Modern Türkiye'de siyasi düşünce 2: Kemalizm* içinde (s. 253-267). İletişim Yayıncılık: İstanbul.
- Kant, I. (1983). Aydınlanma nedir?. Nejat Bozkurt (Çev.) *Felsefe yazıları* içinde. Erişim Adresi: http://www.allmendeberlin.de/Aydinlanma_Nedir_Kant.pdf.
- Kaplan, S. (2002). Din-u devlet all over again? the politics of military secularism and religious militarism in Turkey following the 1980 coup. *International Journal of Middle East Studies*, 34, 113-127. doi:10.1017/S0020743802001058.
- Kapoor, I. (2002). Deliberative democracy or agonistic pluralism? the relevance of the Habermas-Mouffe debate for third world politics. *Alternatives: Global, Local, Political*, 17(4), 459-487.
- Kara, C., Topkaya, Y. ve Şimşek, U. (2012). Aktif vatandaşlık eğitiminin sosyal bilgiler programındaki yeri. *Zeitschrift die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 3(4), 149-159.

- Kara, H. (2017). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Karaca, E. (2016). Test ve madde analizi. Müfit Gömleksiz ve Serdar Erkan (Ed.) *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* içinde (s. 239-305). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karadağ, A. (2006). Kamusal alan modelleri: çoğulcu perspektiften bir değerlendirme. Ahmet Karadağ (Ed.) *Kamusal alan ve Türkiye* içinde (s. 5-41). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Karadağ, A. (2015). Önsöz. Ahmet Karadağ (Ed.) *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de siyasal hayat* (2. Baskı) içinde (s.7 – 9). İstanbul: Bilsam Yayınları.
- Karadağ, A. ve Aslan, S. (2015). Sivil toplum. Ahmet Karadağ (Ed.) *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de siyasal hayat* (2. Baskı) içinde (s.251-284). İstanbul: Bilsam Yayınları.
- Karagöz Y. (2016). *SPSS 23 ve Amos 23 uygulamalı istatistiksel analizler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karakaş, M. (2013). Türkiye'nin kimlikler siyaseti ve sosyolojisi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(2), s.1-44.
- Karal, E. Z. (1988). *Selim III'ün hatt-ı hümayunları: -Nizam-ı Cedit-*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karal, E. Z. (2000). *Osmanlı tarihi cilt: VIII (birinci Meşrutiyet ve İstibdat devirleri 1876 – 1907)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karaman, H. (2013). *Mukayeseli İslam hukuku I.* (8. Baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Karışan, D. ve Yılmaz Tüzün, Ö. (2017). Dünya vatandaşlığı için karakter ve değerler ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 74-85.
- Karpat, H. K. (2006). *Osmanlı'da değişim, modernleşme ve uluslaşma*. Dilek Özdemir (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Karpat, H. K. (2017a). *Türk demokrasi tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karpat, H. K. (2017b). *İslam'ın siyasallaşması Osmanlı Devleti'nin son döneminde kimlik, devlet, inanç ve cemaatin yeniden yapılandırılması*. (6. Baskı). Şiar Yalçın (Çev.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karpat, H. K. (2017c). *Osmanlı'da milliyetçiliğin toplumsal temelleri*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kasalak, K. (2009). Cumhuriyet fikrinin öncüleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 69 – 78.
- Kaş, Y. (2017). Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne siyasal partileşme süreci. *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 89-97.
- Kaygusuz, Ö. (2005). Modern Türk vatandaşlığı kavramının erken öncüleri: millî mücadele döneminde ulusal vatandaşlığın kuruluşu. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 60(2), 195 – 217.
- Keating, A., Ortloff, D.H. ve Stavroula, P. (2009). Citizenship education curricula: the changes and challenges presented by global and european integration. *Journal of Curriculum Studies*, 41(2), 145-158. doi:10.1080/00220270802485063.
- Keçe, M. ve Dinç, E. (2015). Demokratik katılım ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(1), 177-207.
- Kellner, D. (2001a). Popüler kültür ve postmodern kimliklerin inşası. Gülcan Seçkin (Çev.). *Doğu Batı*, 4(15), 187-219.
- Kellner, D. (2001b). New technologies/new literacies: reconstructing education for the new millennium. *International Journal of Technology and Design Education*, 11, 67–81.
- Kelly, G. A. (1979). Who needs a theory of citizenship?. *Daedalus: Journal of The American Academy of Arts and Sciences*, 108(4), 21-36.
- Kenanoğlu, M. (2008). Osmanlı İmparatorluğu'nda gayrimüslimlerin eğitimi üzerine. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 6(12), 181 – 205.

Kaynaklar

- Kepenekci, Y. K. (2008). *Eğitimciler için insan hakları ve vatandaşlık*. Ankara: Ekinoks Yayınları.
- Keyman, E. F. (2000). *Türkiye ve radikal demokrasi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Keyman, E. F. (2012). Türkiye’de çokkültürlü anayasal vatandaşlık. Ayşe Kadioğlu (Ed.) *Vatandaşlığın Dönüşümü: Üyelikten Haklara* içinde (s.218-244). İstanbul: Metis Yayınları.
- Keyman, E. F. ve İçduygu, A. (1998). Türk modernleşmesi ve ulusal kimlik sorunu: anayasal vatandaşlık ve demokratik açılım olasılığı. Artun Ünsal (Ed.) *75. yılda tebaadan yurttaş’a doğru* içinde (s. 169-180). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Keyman, E. F. ve Turnaoğlu B. (2008). Neo-Roma ve Neo-Atina cumhuriyetçiliği: cumhuriyetçilik, demokratikleşme ve Türkiye. *Doğu Batı Dergisi*, 47, 37-64.
- Khan, A. (1999). Osmanlı İmparatorluğu: çokkültürlülüğün doğulu mimarı. Güler Eren (Ed.) *Osmanlı Cilt:4* içinde (s.229-235). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Kılıç, S. Ö. (2015). Pers eğitim sistemi. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 30(1), 191 – 198.
- Kılıçbay, M. A. (2010). *Feodalite ve klasik dönem Osmanlı üretim tarzı*, Ankara: Efil Yayıncılık.
- Kınalızade, A. Ç. (2013). *Devlet ve aile ahlakı*. Ankara: Tutku Yayınevi.
- Kili, S. (1978). 1876 anayasasının çağdaşlaşma sorunları açısından değerlendirilmesi. *Kanun-u Esasînin 100. yılına armağan* içinde (s. 191 – 211). Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Kingston, R. J. (1983). The making of the public in school and out. *Kettering Review*, 18-24.
- Koessler, M. (1946). Subject, citizen, national, permanent alliance. *The Yale Law Journal*, 56(1), 58-76.
- Konan, B. (2011). İnsan hakları ve temel özgürlükler açısından Osmanlı Devleti’ne bakış. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(4), 253-288.
- Konan, B. (2015). Gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarının hukuki durumuna ilişkin bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi hukuk Fakültesi Dergisi*, 64(1), 171-194.
- Kondu, Z. ve Sakar, T. (2013). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi niçin verilir?. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 49-60.
- Kongar, E. (2008). *21. yüzyılda Türkiye: 2000’li yıllarda Türkiye’nin toplumsal yapısı*. (42. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Korkut, L. (2015). Siyasi kimlik olarak vatandaşlık: Türkiye’de ve dünya devletlerinde anayasal vatandaşlık tanımları. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2), 5–41.
- Koşum, A. (2004). Osmanlı örfi hukukunun İslam hukukundaki temelleri. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(17), 145-160.
- Krosnick, J. A. (1990). Expertise and political psychology. *Social Cognition*, 8, 1-8. Erişim Adresi: <https://pprg.stanford.edu/wp-content/uploads/1990-Expertise-and-Psychology.pdf>.
- Kurtaran, U. (2011). Osmanlı İmparatorluğu’nda millet sistemi. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 57-71.
- Kurtoğlu, Z. (2005). Türkiye’de İslamcılık düşüncesi ve siyaset. Tanıl Bora ve Murat Gültekingil (Ed.) *Modern Türkiye’de siyasi düşünce cilt:6 İslamcılık* içinde (s.201-216). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kurudayoğlu, M. ve Tüzel, M. S. (2010). 21. yüzyıl okuryazarlık türleri, değişen metin algısı ve Türkçe eğitimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 28, 283-298.
- Kuyurtar, E. (2017). John Locke. Ahu Tunçel ve Kurtul Gülenç (Ed.) *Siyaset felsefesi tarihi Platon’dan Zizek’e* içinde (s.239-252). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Kuzu, B. (1990). *1982 anayasasının temel nitelikleri ve getirdiği yenilikler*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Küçük, A. (2005). Türkiye’de anayasalar ve anayasacılık hareketleri. Adnan Küçük, Selahaddin Bakan ve Ahmet Karadağ (Ed.) *Türkiye’de siyasal hayat cilt:1* içinde (s. 41-110). İstanbul: Aktüel Yayınları.

- Küçük, A. (2016). 1924 anayasasında temel hak ve hürriyetler. *Liberal Düşünce Dergisi*, 82, 5-54.
- Küçükömer, İ. (2003). Düzenin yabancılaşması: Batılılaşma. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kymlicka, W. (2007). *Multicultural odysseys: navigating the new international politics of diversity*. Oxford: Oxford University Press.
- Kymlicka, W. ve Norman W. (1995). *Multicultural citizenship: a liberal theory of minority rights*. USA: Oxford University Press.
- Kymlicka, W. ve Norman W. (2012). Vatandaşın dönüşü: vatandaşlık kuramındaki yeni çalışmalar üzerine bir değerlendirme. Ayşe Kadioğlu (Ed.) *Vatandaşlığın dönüşümü: üyelikten haklara* içinde (s.185-217), İstanbul: Metis Yayınları.
- Laclau, E. ve Mouffe, C. (2001). *Hegemonya ve sosyalist strateji: radikal demokratik bir politikaya doğru*. Ahmet Kardam (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personel Psychology*, 28(4), 563-575. doi:10.1111/j.1744-6570.1975.tb01393.x.
- Leahey, C. (2011). Negotiating a parallel curriculum: making space for critical civic literacy in the social studies classroom. in Joseph L. DeVitis (Ed.) *Critical civic literacy: a reader* (pp. 191-206). New York: Peter Lang Publishing.
- Leca, J. (1998). Bireycilik ve yurttaşlık. Turgay Ilgaz (Haz.). *Dersimiz: yurttaşlık* içinde (13-79). İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Levin, S. J. (2016). Student as citizen: teaching critical civic literacy skills in the library. *Knowledge Quest*, 44(5), 28-31.
- Lewis, B. (2007). *İslam'ın siyasal söylemi*. Ünsal Oskay (Çev.). Ankara: Phoenix Yayınları.
- Lewis, B. (2017). *Modern Türkiye'nin doğuşu* (9. Baskı), Boğaç Babur Turna (Çev.). Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Locke, J. (2004). *Yönetim üzerine ikinci inceleme sivil yönetimin gerçek kökeni boyutu ve amacı üzerine bir deneme*. Fahri Bakırcı (Çev.). Ankara: Ebabil Yayıncılık.
- Lockwood, A. (1997). Educating for democracy. *New Leaders for Tomorrow's Schools*, 4(1), 1-27.
- Long, A. A. (2001). *Stoic studies*, California: University of California Press.
- Losito, B. ve D'Apice, A. (2003). Democracy, citizenship, participation: the results of the second civic education study in Italy. *International Journal of Educational Research*, 39(6), 609-620. doi:10.1016/j.ijer.2004.07.008.
- Machiavelli, N. (1997). *Discourses on livy*, J. C. Bondanella ve P. Bondanella (Trans.). Oxford: Oxford University Press.
- Machiavelli, N. (2009). *Söylevler*. Alev Tolga (Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Machiavelli, N. (2014). *Prems*. Harun Mutluay (Çev.). İstanbul: BS Yayıncılık.
- MacIntyre, A. (2007). *After virtue: a study in moral theory* (Third Edition). Indiana: University of Notre Dame Press.
- MacIntyre, A. (2001). *Erdem peşinde ahlak teorisi üzerine bir çalışma*. Muttalip Özcan (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mann, M. (1987). Ruling class strategies and citizenship. *Sociology*, 21(3), 339-354.
- Mardin, Ş. (2000). *Türk modernleşmesi*. (4. Baskı). Mümtaz' Türköne ve Tuncay Önder (Der.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2017). *Türkiye'de toplum ve siyaset: makaleler 1*. (23. Baskı). Mümtaz' Türköne ve Tuncay Önder (Der.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marshall, T.H. (2000). *Yurttaşlık ve toplumsal sınıflar*. Ayhan Kaya (Çev.). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- McLaughlin, T. H. (1992). Citizenship, diversity and education: a philosophical perspective. *Journal of Moral Education*, 21(3), 235-250. doi:10.1080/0305724920210307.
- MEB (2018), *İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi öğretim programı (İlkokul 4. Sınıf)*, <https://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx>,

Kaynaklar

- Michaels, S. ve O'Connor, M. C. (1990). *Literacy as reasoning within multiple discourses: implications for policy and educational reform*. Newton: MA: Education Development Corporation.
- Mills, G. E. ve Gay, L. R. (2016). *Educational research: competencies for analysis and applications*. USA: Pearson Education.
- Milner, H. (2001). *Civic literacy: how informed citizens make democracy work*. Hannover: University Press of New England.
- Milner, H. (2003). Civic literacy in global civil society: excluding the majority from democratic participation. in Laxer, S. Halperin (Ed.) *Global civil society and its limits* (pp.189-209), London: Palgrave Macmillan.
- Moely, B. E., Mercer S. H., Ilustre, V., Miron, D. ve McFarland, M. (2002). Psychometric properties and correlates of the civic attitudes and skills questionnaire (CASQ): a measure of students'attitudes related to service-learning. *Michigan Journal of Community Service Learning*, 8, 15-26.
- Montesquieu, (2017). *Kanunların ruhu üzerine*. Berna Günen (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Morais D. B. ve Ogden A.C. (2011). Initial development and validation of the global citizenship scale. *Journal of Studies in International Education*, 15(5), 445-466. doi:10.1177/1028315310375308.
- Mouffe, C. (1993). *The return of the political*. London and New York: Verso.
- Mouffe, C. (1995a). Democratic politics today. in Chantal Mouffe (Ed.) *Dimensions of radical democracy* (pp.1-14). London: Verso.
- Mouffe, C. (1995b). Democratic citizenship and the political community. in Chantal Mouffe (Ed.) *Dimensions of radical democracy* (pp. 225-239). London: Verso.
- Mouffe, C. (1999). Democracy, power, and the political. in S. Benhabib (Ed.) *Democracy and difference: contesting the boundaries of the political* (pp.245-256). Princeton: Princeton University Press.
- Mouffe, C. (2000). Radikal demokrasi: modern mi postmodern mi?. Mehmet Küçük (Der.) *Modernite versus postmodernite içinde* (s.297-314). Ankara: Vadi Yayınları.
- Mumyakmaz, H. G. (2013). *Osmanlıdan Cumhuriyet'e vatandaşlık (masuniyet, sadakat, eşitlik, Türklük ve Türk vatandaşlığı)*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- MYK (2020). *Türkiye yeterlilikler çerçevesi*, Erişim Adresi: <https://www.myk.gov.tr/index.php/tr/turkiye-yeterlilikler-cercevesi>, Erişim Tarihi: 22.12.2020.
- Nacak, O. (2015). Türk yönetim anlayışında bir değişim: siyasal temsilin doğuşu ve gelişimi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 47-169.
- Nomer, E. (2015). *Vatandaşlık hukuku* (21. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Oğuz, A. K. (2007). *Fedakâr eş fedakâr yurttaş: yurttaşlık bilgisi ve yurttaş eğitimi 1970-1990* (1. Baskı). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Oğuz, S. (2013). Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler eğitimi çerçevesinde hukuk okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Oğuzoğlu, Y. (2000). *Osmanlı devlet anlayışı*. İstanbul: Eren Yayınları.
- Okutan, C. (2006). *Cumhuriyetçi paradigma paradigmatik cumhuriyet*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Oldfield, A. (2012). Vatandaşlık: doğal olmayan bir pratik mi?. Ayşe Kadioğlu (Ed.) *Vatandaşlığın dönüşümü: üyelikten haklara içinde* (s.21-30). İstanbul: Metis Yayınları.
- Oppenheimer, F. (2005). *Devlet* (3. Bası). Alaeddin Şenel ve Yavuz Sabuncu (Çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Ortaylı, İ. (2002). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi*. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek ve Salim Koca (Ed.) *Türkler Osmanlı Cilt 10 içinde* (s. 393-399). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

- Ortaylı, İ. (2008). Atatürk'ü anlamak. İsmail Küçükkaya (Ed.) *Cumhuriyetimize dair* (5. Baskı) içinde (s.19-110). Ankara: Aşına Kitaplar.
- Ortaylı, İ. (2017). *Türkiye teşkilat ve idare tarihi* (6. Baskı). Ankara: Cedit Neşriyat.
- Ortaylı, İ. (2018). *İmparatorluğun en uzun yüzyılı* (48. Baskı). İstanbul: Hil Yayınları.
- Osmanağaoğlu, C. (2004). *Tanzimat dönemi itibarıyla Osmanlı tabiiyetinin (vatandaşlığının) gelişimi*. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Osmanağaoğlu, C. (2006). Önsöz. Mahmud Fuad (Haz.) *Tabiiyet* içinde (s.1-4). İstanbul: Derin Yayınları.
- Outwaite, W. (2008). Modern toplumsal düşünce sözlüğü. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Önal, H. İ. ve Alaca, E. (2017). Vatandaşlık Okuryazarlığı çerçevesinde e-belediye uygulamalarının değerlendirilmesi. *Bilgi Dünyası*, 18(1), 93-124.
- Öncü, A. (1991). Sivil toplum ve katılım. Y. Fincancı (Ed.) *Sivil toplum* içinde (s. 41-48). İstanbul: TÜSES Yayınları.
- Öner, N. A. Ş. (2014). Vatansız bir halkın gözünden vatan ve kimliğe bakış: Türkiye'de yaşayan Ahıska Türkleri. Ayşe Durakbaşa, N. Aslı Şirin Öner ve Funda Karapehlivan Şenel (Der.) *Yurttaşlığı yeniden düşünmek: sosyolojik, hukuki ve siyasi tartışmalar* içinde (s.93-107). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Örs, O. (2013). Kuruluşundan Birinci Dünya Savaşı'na kadar İttihat ve Terakki Cemiyeti. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 51, 679 – 716.
- Öz, M. (1997). *Osmanlı'da çözülme ve gelenekçi yorumcuları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Öz, M. (1999). Klasik dönem Osmanlı siyasi düşüncesi: tarihi temeller ve ana ilkeler. *İslami Araştırmalar Dergisi*, 12(1), 27-33.
- Özbudun, E. (1992). *1921 anayasası*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Özbudun, E. (1997). Millî mücadele ve cumhuriyetin resmî belgelerinde yurttaşlık ve kimlik sorunu. Nuri Bilgin (Haz.) *Cumhuriyet, demokrasi ve kimlik* içinde (s.63-70). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Özbudun, E. (2017). *Anayasalcılık ve demokrasi* (2. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özbudun, E. (2020). *Türk anayasa hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Özçelik, P. K. (2010). Demokrat Parti'nin demokrasi söylemi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 65(3), 163-187.
- Özdamar, K. (2017). Eğitim, sağlık ve davranış bilimlerinde ölçek ve test geliştirme yapısal eşitlik modellemesi. Eskişehir: Nisan Yayınları.
- Özdemir, G. (2013). Farklılıkların keşiştiği coğrafyalar için bir öneri: radikal demokrasi. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(1), 73-93.
- Özen, H. (2015). Meydan hareketleri ve "eski" ve "yeni" toplumsal hareketler. *Mülkiye Dergisi*, 39(2), 11-40. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1090>.
- Özkan, M. (2020). Demokrasi ve temsil: paradoksu Rousseau üzerinden okumak. *Siyasal: Journal of Political Sciences*, 29(2), 403-430.
- Özkazanç, A. (1998). Türkiye'de siyasi iktidar ve meşruiyet sorunu: 1980'li yıllarda yeni sağ. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Öztürk, A. (2016). *Cumhuriyetçilik ve liberalizm: Neo-Roma cumhuriyetçiliği özgürlük, katılım, yasa/yurttaşlık sorunsalları üzerine karşılaştırmalı bir analiz*. İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Öztürk, A. ve Özsel, D. (2020). *Yurttaşlık ve demokrasi*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Özyurt, C. (2005). *Küreselleşme sürecinde kimlik ve farklılık*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Pallant, J. (2017). *SPSS kullanma kılavuzu: SPSS ile adım adım veri analizi* (2. Baskı). Sibel Balcı ve Berat Ahi (Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Kaynaklar

- Pamir, A. (2004). Osmanlı egemenlik anlayışında Senedi İttifak'ın yeri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 53(2), 61-82.
- Pamuk, A. ve Alabaş, R. (2008). Tarih eğitimi ve vatandaşlık algısı: Trabzon örneği. Mustafa Saffran ve Dursun Dilek (Ed.) *21. yüzyılda vatandaşlık, kimlik ve tarih eğitimi* içinde (s. 23-27). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Pamuk, Ş. (2008). *Osmanlı ekonomisi ve kurumları* (2. baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Parla, T. (2002). *Türkiye'de anayasalar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parry, G. ve Moyser, G. (1994). More participation, more democracy?. in David Beetham (Ed.) *Defining and measuring democracy* (pp.44-62). London: Sage Publications.
- Pelikan, J. M., Röthlin, F. ve Ganahl, K. (2012). *Comparative report on health literacy in eight EU member states, European health literacy survey hls-eu (2009-2012)*. http://cpme.dyndns.org:591/adopted/2015/Comparative_report_on_health_literacy_in_eight_EU_member_states.pdf. Erişim Tarihi:28.01.2021.
- Peterson, A. ve Knowles, C. (2009). Active citizenship: a preliminary study into student teacher understandings. *Educational Research*, 51(1), 39-59. doi:10.1080/00131880802704731.
- Pierson, C. (2014). *Modern devlet*. Neşet Kutluğ ve Burcu Erdoğan (Çev.). İstanbul: Çiviyazıları Yayınevi.
- Pirrenne, H. (2003). *Ortaçağ kentleri* (4. Baskı). Şadan Karadeniz (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Plano, J.C. (1973). *Political science dictionary*. İllinois: Dryden Press.
- Platon (2010). *Devlet*. Sabahattin Eyüpoğlu ve M. Ali Cimcoz (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Poggi, G. (2014a). *Devlet: doğası, gelişimi ve geleceği* (4. Baskı). Aysun Babacan (Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Poggi, G. (2014b). *Modern devletin gelişimi: sosyolojik bir yaklaşım* (7. Baskı). Şule Kut ve Binnaz Toprak (Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Polat, E. G. (2010). Anayasal vatandaşlık. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Polat, E. G. (2011). Osmanlı'dan günümüze vatandaşlık anlayışı. *Ankara Barosu Dergisi*, 3, 127-157.
- Popper, K. R. (2008). *Açık toplum ve düşmanları*. M. Tunçay ve H. Rızatepe (Çev.). Ankara: Liberte Yayınları.
- Potter, W. J. (2016). *Media literacy* (Eighth Edition). London: Sage Publication.
- Raynaud, P. (2004). John Locke. Necmettin Kâmil Sevil (Çev.). Philippe Raynaud ve Stephane Rials (Ed.) *Siyaset Felsefesi Sözlüğü* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Renan, E. (2019). *Ulus nedir* (2. Baskı). Gökçe Yavaş (Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Türkiye Cumhuriyeti 1961 Anayasası (20.07.1961). *Resmî Gazete* (334). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10859.pdf>.
- Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası (09.11.1982). *Resmî Gazete* (17863). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17844.pdf>.
- Reyhan, C. (2012). Osmanlı Devleti'nde siyasal iktidar ve Seyfiye sınıfı: Vezir-i A'zamlık örneği. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 31, 209-224.
- Roberts, J. M. (2015). *Avrupa tarihi*. Fethi Aytuna (Çev.). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Roche, M. (1987). Citizenship, social theory, and social change. *Theory and Society*, 16(3), 363-399.
- Rosaldo, R. (1994). Cultural citizenship and educational democracy. *Cultural Anthropology*, 9(3), 402-411.
- Rousseau, J. J. (2012). *Toplum sözleşmesi* (9. Basım). Vedat Günyol (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Rousseau, J. J. (2013). *İnsanlar arasındaki eşitsizliğin kaynağı*. Rasih Nuri İleri (Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Rousseau, J. J. (2015). *Ekonomi politik* (2. Baskı). İsmet Birkan (Çev.). İmge Kitabevi: Ankara
- Sağır, M. (2005). Bir konu alanı olarak vatandaşlık bilgisi. E. T. Temiz (Ed.) *Vatandaşlık bilgisi* içinde (s.9-25). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Sağlam, H. İ. (2011). Öğretmen adaylarının etkili vatandaşlık yeterlilik düzeyleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(1), 39-50. Erişim Adresi:
- Sancar, M. (2010). Yurttaşlık tanımı. *Anayasa Kurultayı Prof. Dr. Yılmaz Aliefendioğlu'na Armağan* içinde (s.134-136). Ankara: Ankara Barosu İnsan Hakları Merkezi.
- Sanders, B. (2010). *Öküzün aısı: elektronik çağda yazılı kültürün çöküşü ve şiddetin yükselişi* (2.Basım). Şehnaz Tahir (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sarıbay, A.Y. (1998). *Siyasal sosyoloji* (4. Basım). İstanbul: Der Yayınları.
- Sarıbay, A.Y. (2000). *Kamusal alan, diyalojik demokrasi ve sivil itiraz*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Sarıbay, A.Y. (2001). *Türkiye'de demokrasi ve politik partiler*. Bursa: Alfa Yayınları.
- Sarıca, M. (1995). *100 soruda Fransız ihtilali* (3. Baskı). İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Sarınay, Y. (2004). *Türk milliyetçiliğinin tarihi gelişimi ve Türk ocakları*. İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Sartori, G. (1996), *Demokrasi teorisine geri dönüş*. Mehmet Turhan ve Tuncer Karamustafaoglu (Çev.). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Saygılı, A. (2014). Jean bodin'in egemenlik anlayışı çerçevesinde kralın iki bedeni kuramına kısa bir bakış. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 63(1), 185-198..
- Saygılıgil, F. (2014). Kadın yurttaş olmak. Ayşe Durakbaşı, N. Aslı Şirin Öner ve Funda Karapehlivan Şenel (Ed.) *Yurttaşlığı yeniden düşünmek: sosyolojik, hukukî ve siyasal tartışmalar* içinde (s.265-276). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Schaber, P. ve Anwander, N. (2010). Communitarian values. in Ursula Oswald Spring, Ada Aharoni, Ralph V. Summy and Robert Charles Elliot (Ed.) *Encyclopedia of life support systems- peace studies, public policy and global security volume 5* içinde (pp.92-108). EOLSS Publications.
- Schimmel, D. ve Militello, M. (2007). Legal literacy for teachers: a neglected responsibility. *Harvard Educational Review*, 77(3), 257-284.
- Schnapper, D. (1995). *Yurttaşlar cemaati modern ulus fikrine dair*. Özlem Okur (Çev.). İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Schulz, W. (2010). ICCS 2009 international report: civic knowledge, attitudes, and engagement among lower-secondary students in 38 countries. *International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA)*,
- Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J. Kerr, D. ve Losito, B. (2010). Initial findings from the IEA international civic and citizenship education study, Amsterdam: IEA, Erişim Adresi: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED512412.pdf>. Erişim Tarihi:17.11.2020.
- Scruton, R. (2007). *Dictionary of political thought*, (3rd Edition). London: Palgrave Macmillan.
- Seçer İ. (2015). *Psikolojik test geliştirme ve uyarlama süreci SPSS ve Lisrel uygulamaları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Selanik Ay, T. ve Yavuz, Ü. (2016). Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde okuryazarlık becerilerini kazandırmaya yönelik gerçekleştirdikleri uygulamalar. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 31-63.
- Sencer, M. ve Sencer, Y. (1989). *Toplumsal araştırmalarda yöntem bilim*. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Serbestoğlu, İ. (2011). Zorunlu bir modernleşme örneği olarak Osmanlı tabiiyet kanunu. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 29, 193-214.

Kaynaklar

- Sharma, S. (2016). Legal literacy growing need of the society. *Scholarly Research Journal For Interdisciplinary Studies*, 4(26), 2758-2762.
- Shefer, M. (2003). Charity and hospitality: hospitals in the Ottoman Empire in the early modern period. in Michael Bonner, Mine Ener, Amy Singer (Ed.) *Powerty and charity in middle eastern context* (pp.121-143). Albany: State University of New York Press.
- Sitembölükbaşı, Ş. (2005). Liberal demokrasinin çıkmazlarına çözüm olarak müzakereci demokrasi. *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(10), 139-162.
- Skinner, Q. (1991). *Republican ideal of political liberty*. in Gisela Bock, Quentin Skinner and Maurizio Viroli (Ed.) *Machiavelli and republicanism* (pp.293-309). Cambridge: Cambridge University Press.
- Skinner, Q. (2000). *Machiavelli: a very short introduction*, Oxford: Oxford University Press.
- Smith, A. (2002). *Ulusların etnik kökeni*. Sonay Bayramoğlu ve Hülya Kendir (Çev.). Ankara: Dost Yayınları.
- Smith, A. (2017). *Milli kimlik*. B.S. Şener (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sofuoğlu, E. ve Akvarup, İ.N. (2012). Osmanlı Devleti'nde millet sistemi ve Süryaniler. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 71-87.
- Soysal, M. (1997). *100 soruda anayasanın anlamı* (Gözden Geçirilmiş 11. Baskı). İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Steenkamp, C. ve Loubser, R. (2016). Active citizenship: a comparative study of selected young and established democracies. *Politicon*, 43(1), 117-134.
- Şahbudak, E. (2015). *Geçmişten günümüze her yönüyle yurttaşlık*. Ankara: Murat Kitabevi.
- Şahin, İ. F. ve Çermik, F. (2014). Küresel vatandaşlık ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19(31), 208-218.
- Şahin, K. ve Altun, A. (2019). Kentli vatandaş katılım ölçeğinin geliştirilmesi üzerine. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(2), 1807-1826.
- Şan, M. K. ve Akyiğit, H. (2016). Türkiye'de ulusal birlik algısını ölçmek: Sakarya örneği. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 11(2), 143-168.
- Şeker, H. ve Gençdoğan, B. (2014). *Psikolojide ve eğitimde ölçme aracı geliştirme* (2. Basım). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Şen, A. (2019). Vatandaşlık eğitiminde değişiklik ve süreklilikler: 2018 sosyal bilgiler öğretim programı nasıl bir vatandaşlık eğitimi öngörüyor. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 1 – 28.
- Şen, F. Y. (2006). *Yeni dönemde eski tartışmalar: göç, etnisite, milliyetçilik, kürtçülük, laiklik*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik* (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şenel, A. (1996). *Siyasal düşünceler tarihi*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Şentuna, M. T. (2001). İnsan hakları hukuku'nda kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı'nın gelişimi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 3, 983-995.
- Şeref Efendi, A. (1985). *Tarih musahabeleri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Şimşek, N. (2011). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin demokratik kazanımlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 41(190), 188 – 202.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2014). *Using multivariate statistics* (Sixth Edition). Edinburgh: Pearson Education Limited.
- Tannenbaum, D. G. (2017). *Siyasi düşünce tarihi*. Ankara: BB101 Yayınları.
- Tannenbaum, D. ve Schultz, D. (2005). *Siyasi düşünce tarihi: filozoflar ve fikirleri*. Fatih Demirci (Çev.). Ankara: Adres Yayınları.
- Tanör, B. (2010). *Türkiye'de yerel kongre iktidarları (1918 – 1920)* (3. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Tanör, B. (2016). *Osmanlı – Türk anayasal gelişmeleri (1789 – 1980)* (26. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Tavşancıl, E. (2014). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Taylor, C. (2006). Yanlış anlaşmalar: cemaatçi – liberal tartışması. Andre Berten Pablo da Silveira ve Herve Pourtois (Der.) *Liberaller ve Cemaatçiler* içinde (s.77-104). Ankara: Dost Yayınları.
- TBMM (2020). Milli Güvenlik Konseyi'nin 1 numaralı bildirisi. *Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi*, Erişim Adresi: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MGK_d01/c001/b001/mgk_010010010004.pdf.
- TDK (Türk Dil Kurumu) (2020). *Güncel Türkçe sözlük*, Erişim Adresi: <http://www.tdk.gov.tr>.
- The Partnership for 21st Century Skills (2020). Civic Literacy. Erişim Adresi: <http://www.p21.org/component/content/article/258-civic-literacy>. Erişim Tarihi: 02.11.2020.
- Thukydides (2010). *Peloponnesos savaşları*. Furkan Akderin (Çev.). İstanbul: Belge Yayınları.
- Tilly, C. (2001). *Zor, sermaye ve Avrupa devletlerinin oluşumu*. Kudret Emiroğlu (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Toğan, H. (2006). Politik katılımın eğitim düzeyi, cinsiyet ve psikolojik değişkenler bağlamında incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Toprak, B. (2016). Türkiye'de dinin denetim işlevi. Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay (Ed.) *Türk siyasal hayatı (Türkiye'de politik değişim ve modernleşme)* içinde (s. 389-401). İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Toprak, S. V. (2013). İlk Osmanlı seçimleri ve parlamentosu. *Sosyoloji Dergisi*, 3(26), 171-192.
- Toprak, Z. (1988). 80. yıldönümünde Hürriyet'in ilanı (1908) ve Rehber-i ittihat. *Toplum ve Bilim*, 42, 157-173.
- Topuzkanamış, Ş. E. (2013). *Vatandaşlık üstüne bir tez*. İstanbul: XII. Levha Yayınları.
- Touraine, A. (2000). *Modernliğin eleştirisi*. Hülya Tufan (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Touraine, A. (2011). *Eşitliklerimiz ve farklılıklarımızla birlikte yaşayabilecek miyiz?* (4. Baskı). Olcay Kunal (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Töre, N. (2017). Değişen dünyada vatandaşlık. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 10, 553-595.
- Trask, S. (2005). Fransız Devrimi'nin gerçek sebebi neydi?. *Liberal Düşünce Dergisi*, 10(37), 79-86.
- Tuğcu, T. (2000). *Batı felsefesi tarihi*. Ankara: Alesta Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (2015). *Türkiye'de siyasal partiler cilt 3 – İttihat ve Terakki bir çağın, bir kuşağın, bir partinin tarihi* (Genişletilmiş 6. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (2016). *Türkiye'nin siyasal hayatında batılılaşma hareketleri* (3. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tuncel, G. (2005). Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının tarihsel gelişimi. Adnan Küçük, Selahaddin Bakan ve Ahmet Karadağ (Ed.) *21. yüzyıl eşliğinde Türkiye'de siyasal hayat cilt:2* içinde (s. 709-736). İstanbul: Aktüel Yayınları.
- Tuncel, G. (2015). Siyasal partiler. Ahmet Karadağ (Ed.) *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de siyasal hayat* (2. Baskı) içinde (s.169-249). İstanbul: Bilsam Yayınları.
- Tunçay, M. (2016). *Batıda siyasal düşünceler tarihi – seçilmiş yazılar / yeniçağ*. (6. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Turner, B. S. (1990). Outline of a theory of citizenship. *Sociology*, 24(2), 189 – 217.
- Türk, D. (2016). Hazla görev arasında Helenistik düşünce. Mehmet Ali Ağaoğulları (Ed.) *Sokrates'ten Jakobenlere Batıda siyasal düşünceler* içinde (s.153-164). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Türk, H. B. (2011). Türkiye'de ulus-devlet formasyonunun ortaya çıkış sürecini habitus kavramı üzerinden okumak. *Bilgi Dergisi*, 57, 201 – 225.
- Ulutaş, E. (2014). Türkiye'de vatandaşlık ve anayasal süreç. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 9(1), 73-102.
- Umur, Z. (1999). *Roma hukuku ders notları* (3. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.

Kaynaklar

- Upadhyay, S. (2005). Law for the people: interactive approaches to legal literacy in india. *Participatory Learning and Action*, 53, 23 – 29.
- Urban Agenda (2020). *Civic literacy project*. Erişim Adresi: http://www.urbanagenda.wayne.edu/pdf_files/introduc.pdf, Erişim Tarihi: 02.11.2020.
- Uslu, M. T. (2020). Bir kozmoloji olarak ‘adalet dairesi’ teorisi ve klasik dönem Osmanlı toplumundaki yansımaları. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 279-308.
- Uygun, O. (2019). *Devlet teorisi*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık.
- Uygun, S., ve Engin, G. (2014). Temel demokratik değerler ölçeği: bir ölçek geliştirme çalışması. *Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(5), 2021-2031.
- Üçok, C., Mumcu, A. ve Bozkurt, G. (2010). *Türk hukuk tarihi* (14. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Ünal, F. (2019a). Vatandaşlık becerileri ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *VI. Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi (EJER) Tam Metin Bildiriler Kitabı* içinde (s.442-446). Ankara: Anı Yayıncılık
- Ünal, F. (2019b). Vatandaşlık bilgisi ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *XII. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi (EAB) Tam Metin Kitabı* içinde (s. 1368-1374). 25-28 Nisan, Rize
- Ünsal, A. (1998). Yurttaşlık anlayışının gelişimi. Artun Ünsal (Ed.) *75. yılda tebaadan yurttaşla doğru* içinde (s.4-37). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Üstel, F. (1997). Devlet – sivil toplum – kamusal alan ve yurttaşlık. *Birikim Dergisi*, 93-94, 127-135.
- Üstel, F. (1999). *Yurttaşlık ve demokrasi*. Dost Kitabevi: Ankara.
- Üstel, F. (2016). *Makbul vatandaşın peşinde* (7. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Üstüner, F. (2007). Radikal demokrasi: liberalizm mi, demokrasi mi? evet, lütfen?. *ODTÜ Geliştirme Dergisi*, 34, 313-336.
- Van Gunsteren, H. (1994). Four conceptions of citizenship. In Bart van Steenberg (Ed.) *The condition of citizenship* (pp. 36-48). London: Sage Publications.
- Veldius, R. (1997). Education for democratic citizenship: dimensions of citizenship core competencies and international activities. Erişim Adresi: <https://eric.ed.gov/?id=ED430867>, Erişim Tarihi: 10.12.2020.
- Vink, M. P. ve Bauböck, R. (2013). Citizenship configurations: analysing the multiple purposes of citizenship regimes in Europe. *Comparative European Politics*, 11, 621–648. Erişim Adresi: <https://doi.org/10.1057/cep.2013.14>.
- Viroli, M. (2010). Machiavelli’s God, A. Shugaar (Trans.). Princeton: Princeton University Press.
- Vural Dinçkol, B. ve Somer, P. (2011). *Atatürk ilkeleri ve devrimi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Walzer, M. (1967). On the role of symbolism in political thought. *Political Science Quarterly*, 82(2), 191 – 204.
- Walzer, M. (1998). *Hoşgörü üzerine*. Abdullah Yılmaz (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Weber, M. (2014). *Protestan ahlaki ve kapitalizmin ruhu*. Mehmet Ökten (Çev.). Ankara: Tutku Yayınevi.
- Wilson, F. R., Pan, W. ve Schumsky, D. A. (2012). Recalculation of the critical values for Lawshe’s content validity ratio. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 45(3), 197–210.
- Wood, E. M. (2017). *Yurttaşlardan Lordlara: eskiçağdan ortaçağa batı siyasi düşüncesinin toplumsal tarihi* (3. Basım). Oya Köymen (Çev.). İstanbul: Yordam Kitap.
- Wood, G. H. (1998). Democracy and the curriculum, in L. E. Beyer ve M. W. Apple (Ed.) *The Curriculum: Problems, Politics, and Possibilities* (pp. 166–187). Albany: State University of New York Press.

- Woodward, K. (1997). *Identity and difference*. London: Sage Publications.
- Yalçınkaya, A. (2005). *Siyasal ve bellek*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Yalçınkaya, A. (2016). Yunan uygarlığı içinde polis ve siyaset. Mehmet Ali Ağaoğulları (Ed.) *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da siyasal düşünceler* içinde (s.18-90). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yalçınkaya, A. (2019). İktidarın evrenselliğinden parçalanmış iktidara: Roma ve Ortaçağ. Mehmet Ali Ağaoğulları (Ed.) *Siyasi düşünceler tarihi* içinde (s.37-67). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yayla, A. (2014). *Siyaset teorisine giriş*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Yayla, A. (2015). *Liberalizm* (7. Baskı). Ankara: Liberte Yayınları.
- Yazıcı, F. (2009). Yurtseverlik eğitimi: sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin tutum ve algılarına yönelik bir çalışma (Tokat ili örneği). Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Yazıcı, S., Arslan, H., Çetin, E. ve Dil, K. (2017). Aktif yurttaşlık ölçme aracının geliştirilmesi üzerine bir çalışma. *Turkish Studies*, 12, 251-272.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yeğen, M. (2014). Müstakbel Türk'ten sözde vatandaşa: cumhuriyet ve Kürtler, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yeşilyurt, S. ve Çapraz, C. (2018). Ölçek geliştirme çalışmalarında kullanılan kapsam geçerliği için bir yol haritası. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 251 – 264.
- Yetim, F. (2008). II. Meşrutiyet döneminde Türkçülüğe geçişte kapsayıcı formül: "Millet-i Hâkime" düşüncesi ve etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 71-84. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/117993>.
- Yetkin, Ç. (2012). *Siyasal düşünceler tarihi – II (Machiavelli'den XX. yüzyıla kadar Avrupa ve Osmanlı – Türk siyasal düşüncesi)*. İstanbul: Güner Yayınları.
- Yıldırım, C. ve Türkoğlu, A. (2017). Democratic citizenship attitude scale: a validity and reliability study. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 46(2), 649-664.
- Yıldırım, Y. (2019). Fransız Devrimi'nde yurttaşlık ve etkilerine dair bir değerlendirme. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 251 – 271.
- Yıldız, A. (2001). "Ne mutlu Türküm diyebilene" Türk ulusal kimliğinin etnoseküler sınırları (1919 – 1938). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yılmaz, E. ve Alkış, M. (2019). 21. yüzyıl yeterlilikleri ölçeği'nin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 5(1), 125 – 154.
- Yılmaz, H. (2008). Osmanlı Devleti'nde batılılaşma öncesi meşrutiyetçi gelişmeler. *Divân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 24, 1-30.
- Zabcı, F. (2016a). Spinoza ve Locke: siyasal özgürleşmeden bireysel özgürlüğe. Mehmet Ali Ağaoğulları (Ed.) *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler* içinde (s.457-514). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Zabcı, F. (2016b). Montesquieu: yasaların ruhu ve siyasal özgürlük. Mehmet Ali Ağaoğulları (Ed.) *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler* içinde (s.541-567). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Zagorin, P. (2003). Republicanism. *British Journal for the History of Philosophy*, 11(4), 701–714.
- Zariç, S. (2017). Tarihsel kökeninden ülkelere göre türlerine aydınlanma felsefesi (çağı) ve Türkiye Cumhuriyeti. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(28), 33-54.
- Zariski, A. (2014). *Legal literacy: an introduction to legal studies*. Edmonton: Athabasca University Press.
- Zürcher, E. J. (2018). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi* (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Dördüncü Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları. Mehmet KAPUSIZOĞLU